

SOCIETATEA „ADY ENDRE“ DIN ORADEA

de
TÓTH JÁNOS

Ideea înființării la Oradea a unei noi societăți cultural-literare care să-i poarte numele lui Ady Endre s-a cristalizat în zilele imediat următoare morții poetului (27 ian. 1919). În cotidianul „Nagyvárad“ (Oradea Mare) din 15 februarie 1919¹, apare știrea cu următorul titlu „Se înființează societatea Ady Endre la Oradea“. Același organ în numărul său din 20 februarie 1919² publică un reportaj despre ședința de constituire a societății: „Ieri a luat ființă noua societate literară... În fața publicului adunat în sala festivă a primăriei, ședința de constituire a fost deschisă de către dr. Nagy Mihály“ — ne relatează cronicarul. Dintre discursurile rostite un efect deosebit l-a avut cel susținut de cunoscutul publicist orădean Zsolt Béla, din care cităm: „Pentru noi numele lui Ady e un simbol, simbolul progresului, al voinței de înnoire, al artei adevărate. Ady este programul cultural al maghiarimii“³.

În cadrul ședinței, la propunerea lui Nadányi Zoltán, ca președinte al societății a fost ales în unanimitate „veteranul“ Antal Sándor, unul dintre promotorii mișcării literare moderne de la Oradea din primul deceniu al secolului nostru, cunoscută sub denumire Societatea literară „A Holnap“ (Măine).

Din reportajul publicat despre ședința executivă a conducerii noii societăți, ținută la 24 februarie 1919 sub președinția lui Tabéry Géza, putem afla unele detalii din planul lor de acțiune. Astfel s-a preconizat de exemplu organizarea unor seminarii științifice începând cu luna martie. Tematica concepută a fost variată, temele fiind luate din diferite domenii ale științei și culturii cu predilecție spre literatură. S-a conturat totodată și programul primei serbări — Ady, planificată să aibă loc în teatrul orădean, pornând cu acest prilej și o campanie susținută în vederea ridicării statuii poetului în orașul nostru.⁴

Concomitent cu procesul de constituire a societății și în perioada imediat următoare au avut loc polemici publice vehemente între unii protagoniști ai acestei mișcări culturale. La baza acestora se găseau pe de o parte diferențele de optică privind modalitatea de susținere și propagare a cultului Ady, pe de altă parte rivalitățile personale ivite dintre grupările existente în sânul redacțiilor unor ziare sau reviste orădene ca „Nagyvárad“ și „Nagyváradi Napló“, respectiv „Magyar Szó“ și

¹ „Nagyvárad“ (Oradea Mare), 27 ianuarie 1919, p. 3.

² *Ibidem*, 20 februarie 1919, p. 4.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, 24 februarie 1919, p. 3—4.

„Tavaszi“. Amintim în acest sens parodia sarcastică a lui Silbermann Jenő publicată în revista „Tavaszi“ cu titlul „A makkirályok klubja“ (Clubul regilor de ghindă)⁵ sau schimbul de replici dure dintre Emőd Tamás și Zsolt Béla apărute în coloanele ziarului „Nagyvárad Napló“⁶. La acestea s-a adăugat cu efectele sale negative desigur, și plecarea neașteptată din Oradea a președintelui însuși al societății, Antal Sándor.

Dincolo de aceste divergențe personale, subiective, activitatea societății a fost stopată de evenimentele istorice ce au avut loc în primăvara anului 1919. Concret vorbind, Oradea ajungând în zona operațiilor militare, pe teritoriul orașului s-a decretat starea de asediu, ceea ce a însemnat suspendarea automată a activității tuturor societăților culturale existente.

O rază de speranță în revitalizarea Societății „Ady Endre“ s-a ivit cu ocazia vizitei la Oradea a lui Octavian Goga în mai 1920. Această personalitate cunoscută și influentă a și promis cu acest prilej în mod public că va interveni pe lângă guvern în favoarea societății. Drept dovadă a bunelor sale intenții a oferit în numele propriu și al personalităților române care l-au însoțit în campania electorală, o sumă importantă pentru fondul constituit în vederea ridicării statuii lui Ady Endre. Din respectul față de memoria fostului său prieten, s-a angajat că va ține un discurs festiv în cadrul serbării Ady, preconizată să aibă loc la teatrul orădean.⁷

La începutul lunii decembrie 1920 se părea că aceste speranțe se vor materializa în curând, ceea ce a fost reflectată și în presa vremii. În cotidianul „Szabadság“ (Libertatea) bunăoară apare un articol cu acest titlu semnificativ: „Reinviesc societățile culturale maghiare: Societatea de Arheologie și Istorie și Societatea Ady Endre“⁸. Peste scurt timp ziarul orădean publică materiale în legătură cu adresa primită din partea lui Octavian Goga ministrul cultelor și artelor, din care spicuim: „Ministrul cultelor a trimis o adresă plină de căldură către Societatea „Ady Endre“. Este evidențiată în aceasta ideea că ascensiunea culturii, degradată în urma războiului, este misiunea exclusivă a forțelor spirituale, a artiștilor. Ministrul face apel către societatea, ca în cel mai scurt timp să-și prezinte statutele sale spre aprobare, după studierea cărora dorește să autorizeze continuarea activității acesteia“⁹.

Conducerea societății, în frunte cu președintele său executiv Tabéry Géza, a reacționat prompt, înaintând statutele solicitate Ministerului Cultelor. Din acest document de bază reliefăm următoarele: Denumire — Societatea „Ady Endre“ (I) Sediul — Oradea Mare (II), Scopul societății — Dezvoltarea vieții literare, artistice și culturale maghiare, independentă de orice politică și cultivarea solidarității culturale europene. Exclue toate aspectele politicii cotidiene limitându-se la ocrotirea și dezvoltarea acelor valori care se leagă de cultura universală a umanității. (III); Mijloacele — Societatea dorește atingerea

⁵ *Tavaszi* (Primăvara), 1919, nr. 1.

⁶ *Nagyvárad Napló* (Cronica orădeană), 1, 2 și 9 martie 1919.

⁷ *Nagyvárad*, 13 mai 1920, p. 3.

⁸ *Szabadság* (Libertate), 7 decembrie 1920, p. 3.

⁹ *Nagyvárad Napló*, 23 decembrie 1920, p. 3.

acestui deziderat prin organizarea unor conferințe din domeniul științelor, al literaturii și al artelor plastice, prin editarea unor opere literare și acordarea unui sprijin material autorilor merituoși (IV).

În privința structurii organizatorice a societății statutul precizează printre altele, componența organului de conducere, din care făceau parte persoane cu următoarele funcții: președintele societății, președintele executiv, doi vicepreședinți, un secretar general, doi notari, un major-dom, un casier, doi revizori și doi bibliotecari (V/A).

În cadrul societății au fost formate următoarele secțiuni: secțiunea literară, de artă plastică, de muzică și secțiunea științifică în frunte cu câte un președinte fiecare. Numărul membrilor din aceste secțiuni nu a fost limitat. Tot în acest capitol se prevedea formarea unor comisii, și anume: comisia în memoria Ady Endre, comisia de editură și cea culturală (V/C). Puteau să devină membrii ai societății cei care au acceptat pe cele cuprinse în statut, indiferent de naționalitate. Au fost stabilite următoarele categorii de membrii: aleși pe viață, fondatori, activi și membrii sprijinitori.¹⁰

Cu toate că statutele Societății au fost aprobate speranțele puse într-o viitoare activitate prodigioasă, au fost spulberate prin adresa pe care o reproducem: Primăria Municipiului Oradea Mare, Nr. 6492/1920. Către onoratul Domn Tabéry Géza Președintele Societății „Ady Endre“, Loco. Vă înștiințez că, în conformitate cu adresa sa nr. 7377/1920 a Comandantului corpului de armată de vânători, activitatea Societății „Ady Endre“ în prezent nu se poate autoriza. Oradea Mare, la 29 decembrie 1920. Primar.¹¹

Acest act practic a decis soarta societății nu pentru că intelectualii maghiari din Oradea ar fi renunțat de dorința de asociere în spiritul lui Ady, ci datorită faptului că în primii ani de după Unire, existența ei sugera o posibilă neîncredere din partea autorităților statale, alimentând totodată divergențele personale la care ne-am referit. Cu toate că în cursul anilor douăzeci au mai fost unele încercări de revigorare, neeficiente însă, obiectivele ei practic au fost preluate de o altă societate cu vechi tradiții și revitalizată pe la mijlocul deceniului al treilea, Societatea „Szigligeti“ din Oradea, înființată în 1892.

LA SOCIÉTÉ „ADY ENDRE“ DE LA VILLE D'ORADEA

— Résumé —

L'auteur réalise un bref historique des démarches concernant la fondation de la société culturelle „Ady Endre“ de la ville d'Oradea, démarches qui, en fin de compte n'ont pas eu de succès malgré le fait que même le poète Octavian Goga a été l'un des participants à cette initiative.

¹⁰ Szabadság, 23 decembrie 1920.

¹¹ Colecția Muzeul memorial „Ady Endre“ Oradea, nr. inv. 2177.